

3. Рашидова Ф. Ш. Иностранные Инвестиции В Развитии Предпринимательства–Как важный фактор формирования среднего класса в Узбекистане //Central asian journal of social sciences and history. – 2021. – Т. 2. – №. 10. – С. 76-86.

4. <https://mineconomy.uz/uz/node/1347>.

KICHIK BIZNESGA XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISHDAGI MUAMMOLAR (JIZZAX VILOYATI MISOLIDA)

Boltayeva Mohichexra Jamshid qizi

O'zMUning Jizzax filiali "Ijtimoiy fanlar" kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada mustaqillik yillarida respublikaning markaz viloyatlaridan biri Jizzax viloyatidagi kichik biznes va unga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishdagi muammolar o'rganiladi. Jahon tajribasidagi iqtisodiy o'sishlar va pasayishlar tarixini o'rganar ekanmiz, dunyoning eng rivojlangan davlatlarining iqtisodiyotining poydevori bu kichik biznesdir. Kichik biznesga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish o'z-o'zidan undagi imkoniyatlarning ortishiga olib keladi. Lekin xar doim ham natijalarga erishish to'siqlarsiz bo'lmaydi.

Kalit so'zlar: tadbirkorlik, kichik biznes, investitsiya, bandlik, korxonalar, Jizzax viloyati.

So'nggi yillarda O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish, tadbirkorlar uchun qulay ishbilarmonlik muhitini yaratish uchun ko'plab islohotlar amalga oshirildi. Bu esa kichik biznes, xususiy tadbirkorlik sohalarida amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarni yanada jadallashtirish, buning uchun esa sohani yanada kengroq, turli aspektlarda tadqiq etish imkonini berdi. Unga muvofiq soha rivojiga to'siq bo'luvchi barcha cheklovlarni bartaraf etish, sohaga to'liq erkinlik berish bo'yicha ustuvor yo'nalishlar belgilab berildi hamda nazariy asoslari yaratildi. Bu esa O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini tarixiy nuqtai-nazardan ilmiy tadqiq etish, olib borilgan tadqiqotlarni tarixshunoslik nuqtai nazaridan tahlil etish imkonini berdi. Yaqin o'tmishga nazar tashlar ekanmiz, xar doim ham bu sohadagi faoliyatlarning silliq kechmaganligini anglash mumkin. Mustaqillikning datslabki yillaridayoq O'zbekiston Respublikasida nafaqat siyosiy balki, iqtisodiy mustaqillikni mustahkamlash yo'lida xarakterlar boshlandi. Albatta, yosh davlat sifatida O'zbekiston iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida to'laqonli o'z-o'zini moliyalash imkoniyatiga ega emas edi. Shunday bir paytda tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish uchun eng oqilona yo'l bu xorijiy investitsiyalar edi. Yosh davlat iqtisodiyotiga xorijiy investorlar o'z mablag'larini tikishga va "tavakkal" qilishga xaddilari sig'magan. Respublikadagi xar bir hududning iqtisodiy va ijtimoiy imkoniyatlari o'zgachadir. Lekin viloyatlar orasida o'zining qulay geografik va turistik imkoniyatlariga ega Jizzax viloyati azal-azaldan tadbirkorlikning qulay nuqtalaridan biridir. Jizzax viloyati Buyuk Ipak yo'lining chorrahasida joylashgan savdo shaxobchalaridan biri ekanligi tufayli viloyat aholisida mayda tadbirkorlik va savdo-sotiqqa bo'lgan qiziqishning ijobiy ekanligini anglash mumkin. Mustaqillikning datslabki yillaridanoq viloyatdagi kichik korxonalarining ijobiy o'sish dinamikasi ham buning yaqqol isbotidir. Birgina misol, Jizzax davlat arxivi ma'lumotlariga ko'ra viloyatda 1991-1992 yillarning o'zidayoq 27 ta kichik korhona bo'lgan bo'lsa, shulardan 7 tasi xorijiy qo'shma korxonalar edi[4].

Kichik biznesga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishdagi mustaqillikning datslabki yillaridagi muammolarni o'rganar ekanmiz, muammolar davriylik nuqtai nazardan turlicha ekanligini anglash mumkin. Shu nuqtai nazardan sohadagi muammolarni quyidagilardan iborat:

-xorijiy investorlar tomonidan yosh davlat iqtisodiyotiga bo'lgan xadiksirash;

-qonunchilikdagi xorijiy investorlarning huquqlari va majburiyatlarini to'laqonli ximoya qilinmaganligi;

-iqtisodiyotda ishlab chiqariluvchi mahsulotlarning ro'yhatining tor doirada ekanligi;

-qo'shma korhonani ochishdagi qog'ozbozliklar va rasmiylarning ruhsati uchun uzoq navbat kutishlar;

-korhonalarga bo'lgan imtiyozlarning domiy emasligi, iqtisodiy vaziyatdagi qiyinchiliklarda ko'proq mahalliy korhonalarning manfaatlari ko'proq hisobga olinganligi;

-mustaqillikning dastlabki 10-15 yilligidagi xorijlik investorlarning sud orqali shikoyatlarida doimiy ravishda ko'rib chiqish rad etilganligi;

- kichik biznes bo'yicha xorijiy investorlarga berilgan imkoniyatlarning amalga oshiruvchi mexanizmning faoliyatining sustligi;

-korhonalarning faoliyat turlarini qonunchilik asosida cheklab qo'yilganligi;

-Muntazam tekshiruvlar va byurokratik to'siqlar;

Mamlakat mustaqillik yillarida ishbilarmonlik va investitsion muhitning xalqaro parametrlari doirasida "Iqtisodiy erkinlik indeksi", "Korruptsiyaga qarshi kurashish indeksi", "Logistika effektivligi indeksi", "Insoniyat taraqqiyoti indeksi", "Global raqobatbardoshlik indeksi", "Dunyo mamlakatlari xususiy mulk himoyasi indeksi", "Dunyo mamlakatlarini xalqaro savdoga jalb qilish indeksi" larida umuman ishtirok etmadi. Ma'lumolarga ko'ra, xalqaro investitsion muhit jozibadorligi doirasida «Fitch Ratings, Moodys, Standart & Poors» xalqaro tashkilotlari reytingida umuman ishtirok etmayotgan bo'lsa, Konsensus «OESR va SOFACE» da quyi o'rinlarni egallab kelmoqda, bu, shubhasiz mamlakatimizda tadbirkorlar uchun imkoniyatlarni yaratib berishda hali ko'plab muammolar borligini anglatadi[1]. 1994 yildagi xalqaro "Investitsiya indeksi" guruhining bahosiga ko'ra, respublikamiz xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha 100 ballik tizimdan 60.8 ball to'playdi. 1998 yil aynan shu guruh ko'rsatkichlarida deyarli o'zgarishsiz 60.1 ballni oladi. 1991-2000 yillardagi yana bir ko'rsatkich "Central Europeconomico" jurnali tomonidan e'lon qilingan O'zbekistonning investitsion jozibadorligini baholab 10 balldan 3.1 ball deya baholaydi[3].

Jizzax viloyatida mustaqillikka erishganimizdan beri mingga yaqin qo'shma korxonalar faoliyat olib bordi, ulardan aksariyatining faoliyatini to'xtatishining sababi esa, asosan arxiv hujjatlarida ishlab chiqarishga birlamchi homashyoning yetishmasligi, mahsulotlarni eksportga chiqarishdagi qiyinchiliklar, aylanma mablag'ning yetishmasligi va boshqa bir qator sabablar ko'rsatilgan.

Dastlabki 10 yillikdagi faoliyatning 1998-2000 yillar oralig'idagina ijobiy ishlar amalga oshirilgan. Buni yurtboshimizning aynan shu yillarda viloyat rahbari sifatida ko'rsatgan faoliyati bilan bog'lash mumkin. Mavzuga oid arxiv materiallari o'rganilganda yurtboshimiz Sh. Mirziyoyev tomonidan viloyat rahbari sifatida xorijiy korhonalarga hamkorlik qilish maqsadida yuborilgan 50 dan ortiq xatlarni misol sifatida keltirish mumkin[4].

Xulosa sifatida aytadigan bo'lsak, mustaqillikning dastlabki yillarida viloyatda kichik biznes va tadbirkorlikka xorijiy investitsiyalarni jalb qilish borasidagi muammolar ko'lami yetarlicha bo'lgan. Ularning aksariyati hozirgikunda ham o'z yechimini kutmoqda. So'nggi yillarda olib borilayotgan islohotlar muammolarning ko'laminini bir qadar kamaytira olgan desak, mubolag'a bo'lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Рашидова, Ф. Ш. "Роль женского предпринимательства в развитии и процветании государства." Научный вестник СамГУ. Серия" Гуманитарные науки" 4 (80) (2013): 18.

2. Rashidova F. S. Growth of small business and private entrepreneurship at a new strategic stage of development //International Journal of Psychosocial Rehabilitation. – 2020. – Т. 24. – №. 5. – С. 2473-2479.

3. Рашидова Ф. Ш. Иностранные Инвестиции В Развитии Предпринимательства–Как важный фактор формирования среднего класса в Узбекистане //Central asian journal of social sciences and history. – 2021. – Т. 2. – №. 10. – С. 76-86.

4. Jizzax viloyati davlat arxivi ma'lumotlari.

5. Jizzax viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari.